

การปฏิบัติตามกฎหมายของพนักงานเจ้าหน้าที่ ตามพระราชบัญญัติ วัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ. 2518 : การควบคุมผลิตภัณฑ์หลังออกสู่ตลาด LAW ENFORCEMENT OF PUBLIC HEALTH OFFICERS ACCORDING TO THE PSYCHOTROPIC SUBSTANCES ACT B.E.2518 : A POST MARKETING CONTROL

เอกอุษณีย์ วิหค¹ วารณี บุญช่วยเหลือ²

¹สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา

²มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการปฏิบัติงานของพนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ. 2518 ทำการศึกษาผลปฏิบัติงานของเภสัชกรที่รับผิดชอบงานกำกับดูแลหลังผลิตภัณฑ์วัตถุออกฤทธิ์ออกสู่ตลาดของกลุ่มงานคุ้มครองผู้บริโภคและเภสัชสาธารณสุข สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด จำนวน 76 จังหวัด เป็นการศึกษาทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยเก็บข้อมูลเชิงปริมาณด้วยการส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ไปยัง สสจ.จำนวน 72 แห่ง มีผู้ตอบกลับร้อยละ 77.78 และเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสังเกตการปฏิบัติงาน และการสัมภาษณ์เชิงลึก จากกลุ่มตัวอย่างที่ถูกคัดเลือกแบบเจาะจงจาก สสจ. จำนวน 4 แห่ง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามการบังคับใช้กฎหมาย และแบบเก็บข้อมูลแนวทางการเฝ้าสังเกตกระบวนการปฏิบัติงานและแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติเชิงพรรณนาสำหรับข้อมูลเชิงปริมาณ และใช้การวิเคราะห์เนื้อหาสำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศหญิงและชายเท่ากัน อายุเฉลี่ย 37.4 ปี กลุ่มตัวอย่างเมื่อพบการกระทำผิดตาม พ.ร.บ วัตถุออกฤทธิ์ฯ จะตักเตือนชี้แจงข้อกฎหมายให้ผู้กระทำผิดทราบเป็นอันดับแรก ทั้งนี้พนักงานเจ้าหน้าที่เลือกใช้มาตรการและการบังคับใช้กฎหมาย สูงที่สุด คือ การเปรียบเทียบปรับ การดำเนินคดีอาญา พิจารณาจาก ความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับผู้บริโภค จากเจตนาของผู้กระทำความผิด ประวัติการกระทำผิด ปริมาณวัตถุออกฤทธิ์ที่ตรวจพบ นโยบายของผู้บังคับบัญชา และการร้องเรียน ผลการศึกษาที่ได้ใช้เป็นแนวทางพัฒนาการดำเนินงานและการบังคับใช้กฎหมายด้านการคุ้มครองผู้บริโภคหลังผลิตภัณฑ์วัตถุออกฤทธิ์ออกสู่ตลาด และแนวทางในการปรับปรุงส่งเสริมวิธีการปฏิบัติงานคุ้มครองผู้บริโภคผลิตภัณฑ์วัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาทของพนักงานเจ้าหน้าที่ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ การบังคับใช้กฎหมาย พนักงานเจ้าหน้าที่ วัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท

Abstract

The objectives of this research were to determine law enforcement of the public health officers in accordance with the Psychotropic Substances Act of 2518 B.E. and to study the opinions of public health officers toward the provision of the law. The population of this research was pharmacists who are responsible for the post marketing control of psychotropic substances in 76 provincial public health offices. This study used both quantitative and qualitative methods. For quantitative method, data were collected from 72 pharmacists in provincial public health offices using mailed-questionnaire with response rate of 77.78%. Qualitative data were collected through observation and in-depth interview from pharmacists in 4 selected provincial public health offices. Descriptive statistics and content analysis were used for quantitative and qualitative data analysis, respectively.

The results showed that fifty percent of the samples were male, average age 37.4 years old. Results for law enforcement of the public health officers indicated that there were steps to enforce the law from warning, fine and indictment for Criminal Act depending on severity affecting consumers, intention of the offender, history of wrong doing, activating amount of the substances, policy from the superior as well as the complaints. The results can be used as guidance to enhance performance of the public health officers and to improve the efficiency of law enforcement for consumer protection

Keywords : Law Enforcement , Public Health Officers , Psychotropic Substances

บทนำ

วัตถุออกฤทธิ์ หมายถึง วัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาทที่เป็นสิ่งธรรมชาติหรือที่ได้จากธรรมชาติ หรือวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาทที่เป็นวัตถุสังเคราะห์ ทั้งนี้ ตามที่รัฐมนตรีประกาศในราชกิจจานุเบกษา รวมทั้งวัตถุออกฤทธิ์ที่มีลักษณะเป็นวัตถุสำเร็จรูปทางเภสัชกรรม พร้อมทั้งจะนำไปใช้แก่คนหรือสัตว์ได้ วัตถุออกฤทธิ์ที่มีการนำมาใช้เพื่อประโยชน์ทางการแพทย์ เช่น กลุ่มยาลดความอยากอาหาร ได้แก่ Phentermine, Diethylpropion และ D-norpseudoephedrine กลุ่มยานอนหลับ ได้แก่ Nitrazepam, Flunazepam, Temazepam, Triazolam, Zopidem และ Midazolam กลุ่มยากล่อมประสาท เป็นกลุ่มยาที่ออกฤทธิ์ต่อระบบประสาทส่วนกลางเช่นเดียวกับกลุ่มยานอนหลับ

แต่ออกฤทธิ์ในระดับที่ต่ำกว่า เช่น Diazepam, Lorazepam และ Alprazolam ยาในกลุ่มลดน้ำมูกที่มีซูโดอีเฟดรีนเป็นส่วนประกอบ ได้แก่ ซูโดอีเฟดรีนตำรับเดี่ยว และซูโดอีเฟดรีนตำรับผสม ก็จัดเป็นวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท

ปัจจุบันประเทศไทยดำเนินการควบคุมการใช้วัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาทตามอนุสัญญาว่าด้วยวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท ค.ศ. 1971 (Convention on Psychotropic Substances 1971) มีหลักการ คือ ควบคุมให้การผลิต นำเข้า และการขายวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาทอยู่ในระบบ มีคุณภาพ มีปริมาณในประเทศพอเพียงแก่การใช้ในทางที่เป็นประโยชน์ทางการแพทย์ ขณะเดียวกันก็ต้องมีการเฝ้าระวัง ป้องกันและควบคุมไม่ให้มี

การนำไปใช้ในทางที่ผิดวัตถุประสงค์ ซึ่งเป็นที่มาของการตราพระราชบัญญัติวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ.2518 มีพนักงานเจ้าหน้าที่รับผิดชอบควบคุม กำกับ ดูแลวัตถุออกฤทธิ์ ซึ่งเป็นบุคคลที่ดำรงตำแหน่งตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ 121) พ.ศ.2526 เรื่อง แต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่เพื่อปฏิบัติการตามกฎหมายว่าด้วยวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท ส่วนกลาง ได้แก่ เกสเซอร์สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ส่วนภูมิภาค ได้แก่ เกสเซอร์กลุ่มงานคุ้มครองผู้บริโภค สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด เป็นผู้มีส่วนอำนาจหน้าที่ในการบังคับใช้กฎหมาย โดยการควบคุม กำกับ ดูแล ตรวจสอบและเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์และสถานประกอบการ ได้แก่ สถานที่ขายวัตถุออกฤทธิ์ในประเภท 3, 4 (ร้านขายยา) และ สถานที่ครอบครองวัตถุออกฤทธิ์ในประเภท 2, 3, 4 (โรงพยาบาลรัฐ, โรงพยาบาลเอกชน และคลินิก) ตลอดจนผู้ประกอบการให้ปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนดไว้ และหากพบการกระทำฝ่าฝืนจะมีการลงโทษตามมาตรการตามที่ระบุไว้ในกฎหมาย จากสถิติผลการดำเนินงานของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ตั้งแต่ ปี พ.ศ.2555 ถึง 2557 มีการดำเนินคดีเกี่ยวกับวัตถุออกฤทธิ์ดังนี้ เปรียบเทียบปรับ จำนวน 19 คดี พักใช้ใบอนุญาตผลิตวัตถุออกฤทธิ์ในประเภท 3,4 จำนวน 3 แห่ง พักใช้ใบอนุญาตขายวัตถุออกฤทธิ์ในประเภท 3,4 จำนวน 1 แห่ง สำหรับการดำเนินคดีเกี่ยวกับวัตถุออกฤทธิ์ในส่วนภูมิภาคซึ่งอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด ไม่พบรายงานการดำเนินคดีดังกล่าวมายังสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาแต่อย่างใด ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาการปฏิบัติงานและการบังคับใช้กฎหมายของพนักงานเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับวัตถุออกฤทธิ์ในส่วนภูมิภาคว่ามีการดำเนินการอย่างไร โดยผลการวิจัยนี้จะใช้เป็นข้อมูลเพื่อพัฒนาการดำเนินงานของพนักงานเจ้าหน้าที่ให้มีการปฏิบัติงานและมีการบังคับใช้กฎหมายในแนวทางเดียวกันทั่วประเทศ

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษาการบังคับใช้กฎหมายของพนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ.2518

วิธีการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ประชากรในการศึกษา คือ เกสเซอร์ที่รับผิดชอบงานกำกับดูแล

หลังผลิตภัณฑ์วัตถุออกฤทธิ์ออกสู่ตลาด ของกลุ่มงานคุ้มครองผู้บริโภคและเภสัชสาธารณสุข สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด จำนวน 76 จังหวัด และมีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน 4 จังหวัด สุ่มจากจังหวัดที่มีปริมาณการกระจายวัตถุออกฤทธิ์ในประเภท 4 สูงสุดในประเทศไทย 30 อันดับแรก เพื่อเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ศึกษามีจำนวน 2 ฉบับ ได้แก่ ฉบับที่ 1 แบบสอบถามสำหรับการศึกษาเชิงปริมาณ เรื่อง การปฏิบัติงานของพนักงานเจ้าหน้าที่ตาม พรบ.วัตถุออกฤทธิ์ฯ เพื่อคุ้มครองผู้บริโภคหลังผลิตภัณฑ์วัตถุออกฤทธิ์ออกสู่ตลาด และฉบับที่ 2 แบบเก็บข้อมูลการเฝ้าสังเกตกระบวนการปฏิบัติงานในการบังคับใช้กฎหมายของพนักงานเจ้าหน้าที่ เกี่ยวกับขั้นตอนและวิธีการการดำเนินงานปฏิบัติงานคุ้มครองผู้บริโภคหลังผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาดและขอสัมภาษณ์

การเก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนดังนี้

1. สำหรับงานวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยส่งหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลถึงนายแพทย์สาธารณสุขจังหวัดทั้งหมด 76 จังหวัด พร้อมแนบแบบสอบถาม ได้แบบสอบถามกลับคืนมาจำนวน 56 ชุด คิดเป็นร้อยละ 77.78 ของแบบสอบถามที่จัดส่ง
2. สำหรับงานวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยติดต่อเบื้องต้นทางโทรศัพท์กับเกสเซอร์ที่รับผิดชอบงานกำกับดูแลหลังผลิตภัณฑ์วัตถุออกฤทธิ์ออกสู่ตลาด ของกลุ่มงานคุ้มครองผู้บริโภคและเภสัชสาธารณสุข สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด จำนวน 4 จังหวัด เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลและขออนุญาตสัมภาษณ์ เมื่อได้รับการตอบรับการดำเนินการวิจัยแล้ว ผู้วิจัยร่วมสังเกตกระบวนการปฏิบัติงานของเกสเซอร์ที่รับผิดชอบงานกำกับดูแลหลังผลิตภัณฑ์วัตถุออกฤทธิ์ออกสู่ตลาด โดยใช้แบบเก็บข้อมูลการเฝ้าสังเกตกระบวนการปฏิบัติงานในการบังคับใช้กฎหมายของพนักงานเจ้าหน้าที่ เกี่ยวกับขั้นตอนและวิธีการการดำเนินงานปฏิบัติงานคุ้มครองผู้บริโภคหลังผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาด และขอสัมภาษณ์

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบน ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพ นำข้อมูลที่ได้จากการการเฝ้าสังเกตกระบวนการปฏิบัติงานและการสัมภาษณ์ นำมาแยกหมวดหมู่ จัดรูปแบบความสัมพันธ์ของข้อมูล วิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และนำเสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนา

ผลการศึกษา

1. ข้อมูลทั่วไป

ในการศึกษานี้ เกสเซอร์ผู้ตอบแบบสอบถามทางไปรษณีย์ มีจำนวน 56 คน และจากการสัมภาษณ์ 4 คน รวมจำนวน 60 คน พบว่า ในการศึกษาครั้งนี้ เกสเซอร์ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นชายและหญิงเท่ากัน ส่วนใหญ่ อายุ 31-40 ปี พบว่า ร้อยละ 62.5 จบการศึกษาในระดับปริญญาตรี ร้อยละ 53.6 มีประสบการณ์ทำงานด้านการคุ้มครองผู้บริโภคตาม พ.ร.บ. วัตถุออกฤทธิ์ฯ ร้อยละ 62.5 เคยฝึกอบรมเกี่ยวกับการสืบสวน สอบสวน ประมวลหลักฐาน ตาม พ.ร.บ. วัตถุออกฤทธิ์ฯ รายละเอียดตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ลักษณะประชากร

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	30	50
หญิง	30	50
อายุ		
20-30	5	8.9
31-40	40	64.3
41-50	13	23.2
51-60	2	3.6
สถานภาพสมรส		
โสด	29	48.2
สมรส	31	51.8
ระดับการศึกษาสูงสุด		
ปริญญาตรี	35	62.5
สูงกว่าปริญญาตรี	21	37.5
ประสบการณ์ทำงานด้านงานคุ้มครองผู้บริโภค		
น้อยกว่า 5 ปี	17	30.4
มากกว่าหรือเท่ากับ 5 ปี	39	69.6
ประสบการณ์ทำงานด้านการคุ้มครองผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท		
น้อยกว่า 5 ปี	30	53.6
มากกว่าหรือเท่ากับ 5 ปี	26	46.4
การฝึกอบรมเกี่ยวกับการสืบสวน สอบสวน ประมวลหลักฐาน ตามพระราชบัญญัติวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ. 2518 (n=56)		
ไม่เคย	21	37.5
เคย	35	62.5
- 1 ครั้ง	31	88.6
- 2 ครั้ง	3	8.6
- 4 ครั้ง	1	2.9

2. การปฏิบัติงานของพนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ. 2518

ประกอบด้วย ขั้นตอนการตรวจสอบสถานที่ที่ได้รับใบอนุญาตเกี่ยวกับวัตถุออกฤทธิ์ และการบังคับใช้กฎหมายการลงโทษกรณีที่พบความผิด

2.1 ขั้นตอนการตรวจสอบสถานที่ที่ได้รับใบอนุญาตเกี่ยวกับวัตถุออกฤทธิ์

ผลจากการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์ พบว่าการเข้าตรวจสอบสถานพยาบาล ที่ได้รับอนุญาตฯ ร้อยละ 78.6 ของกลุ่มตัวอย่างและทีม ตรวจสอบเฉพาะช่วงเวลาทำการตามใบอนุญาต สำหรับวิธีการตรวจสอบ พบว่า ร้อยละ 81.4 ตรวจสอบบัญชีรับ-จ่ายวัตถุออกฤทธิ์ที่มีไว้ในครอบครอง ร้อยละ 69.6 ตรวจสอบรายงานประจำเดือน (บจ.9) / ประจำปี (บจ.10) ร้อยละ 64.3 ตรวจสอบตามแบบฟอร์มตรวจสอบสถานที่ของ อย. และ ร้อยละ 35.7 ตรวจสอบข้อมูลการสั่งจ่ายยาจากเวชระเบียนเปรียบเทียบกับบัญชีรับ-จ่าย วัตถุออกฤทธิ์ที่มีไว้ในครอบครอง

การเข้าตรวจร้านขายยา ร้อยละ 82.4 ตรวจสอบเฉพาะช่วงเวลาทำการตามใบอนุญาต ร้อยละ 64.4 ตรวจยอดขายคงเหลือของวัตถุออกฤทธิ์ในประเภท 3 และ 4 เพื่อมีความสอดคล้องกับรายงาน ร้อยละ 64.7 ตรวจยอดขายวัตถุออกฤทธิ์ในประเภท 3 และ 4 คงเหลือในร้านขายยาเพื่อมีความสอดคล้องกับรายงานประจำเดือน (บจ.9)/ ประจำปี (บจ.10) ร้อยละ 72.5 บันทึกข้อมูลแบบฟอร์มตรวจสอบสถานที่ของ อย. ร้อยละ 92.2 ตรวจสอบรายชื่อคนไข้ที่มีการซื้อยาวัตถุออกฤทธิ์จากใบสั่งแพทย์ มีรายละเอียดดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ขั้นตอนและวิธีการตรวจสอบ (n = 56)

ขั้นตอนการตรวจสอบสถานที่	ดำเนินการ	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. การตรวจสอบสถานพยาบาลที่ได้รับอนุญาตให้ครอบครอง หรือใช้ประโยชน์ซึ่งวัตถุออกฤทธิ์ ในประเภท 2 3 และ 4		
- ตรวจสอบเฉพาะช่วงเวลาทำการตามใบอนุญาตฯ	44	78.6
- ตรวจสอบจากบัญชีรับ-จ่ายวัตถุออกฤทธิ์ที่มีไว้ในครอบครอง	45	81.4
- ตรวจสอบจากรายงานประจำเดือน (บจ.9) / ประจำปี (บจ.10)	39	69.6
- ใช้แบบฟอร์มตรวจสอบสถานที่ของ อย.	36	64.3
- ตรวจสอบข้อมูลการส่งจ่ายยาจากเวชระเบียนเปรียบเทียบกับบัญชีรับ-จ่ายวัตถุออกฤทธิ์ที่มีไว้ในครอบครอง	30	35.7
2. การตรวจสอบร้านขายยา ที่ได้รับอนุญาตให้ขายวัตถุออกฤทธิ์ในประเภท 3 และ 4		
- ตรวจสอบเฉพาะช่วงเวลาทำการตามใบอนุญาตฯ		
- ตรวจสอบยอดขายวัตถุออกฤทธิ์ในประเภท 3 และ 4 ในร้านขายยา เพื่อดูความสอดคล้องกับรายงาน ประจำเดือน (บจ.9) / ประจำปี (บจ.10)	42	82.4
	33	64.7
- ใช้แบบฟอร์มตรวจสอบสถานที่ของ อย.	37	72.5
- ตรวจสอบรายชื่อคนไข้ที่มีการซื้อขายวัตถุออกฤทธิ์ จาก ใบสั่งแพทย์	47	92.2

ผลจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง สรุปได้ว่า สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดทั้ง 4 แห่ง มีวิธีการตรวจสอบที่ แบ่งเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 เป็นการตรวจแบบเผื่อระวังสถานที่ที่ได้รับใบอนุญาตฯ กรณี การตรวจสอบสถานพยาบาลจะตรวจสอบร่วมกับทีมตรวจมาตรฐานสถานพยาบาล เป็นการตรวจสอบทั่วไป ไม่มีการตรวจบัญชีรับ-จ่ายวัตถุออกฤทธิ์ที่มีไว้ในครอบครอง รายงานประจำเดือน (บจ.9) / ประจำปี (บจ.10) หรือข้อมูลการส่งจ่ายยาจากเวชระเบียนเปรียบเทียบกับบัญชีรับ-จ่ายวัตถุออกฤทธิ์ที่มีไว้ในครอบครอง ส่วนการตรวจร้านขายยาเป็นการตรวจสอบว่ามีบัญชีรับจ่ายวัตถุออกฤทธิ์หรือไม่เท่านั้น เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นการขอใบอนุญาตฯ โดยไม่มีการซื้อขายวัตถุออกฤทธิ์จริงแต่อย่างใด กลุ่มที่ 2 เป็นการตรวจสอบแบบกรณีพิเศษ เช่น เรื่องร้องเรียน ในสถานพยาบาลตรวจสอบจากบัญชีรับ-จ่ายวัตถุออกฤทธิ์ที่มีไว้ในครอบครอง ตรวจสอบจากรายงานประจำเดือน (บจ.9) / ประจำปี (บจ.10) และตรวจสอบข้อมูลการส่งจ่ายยาจากเวชระเบียนเปรียบเทียบกับบัญชีรับ-จ่ายวัตถุออกฤทธิ์ที่มีไว้ในครอบครอง ส่วนในร้านขายยาตรวจสอบตรวจยอดขายวัตถุออกฤทธิ์ในประเภท 3 และ 4 เพื่อดูความสอดคล้องกับรายงาน และตรวจสอบรายชื่อคนไข้ที่มีการซื้อขายวัตถุออกฤทธิ์จากใบสั่งแพทย์

2.2 การบังคับใช้กฎหมายของพนักงานเจ้าหน้าที่

การศึกษานี้สอบถามการบังคับใช้กฎหมายเมื่อพบการกระทำความผิดจาก 3 กรณี คือ 1.รายงานประจำเดือน

(แบบ บจ.9) และ รายงานประจำปี (แบบ บจ.10) ไม่เป็นไปตาม พ.ร.บ.วัตถุออกฤทธิ์ฯ 2.การครอบครองวัตถุออกฤทธิ์ในประเภท 3 และ 4 ปริมาณเกินที่กฎหมาย 3.การครอบครองวัตถุออกฤทธิ์โดยไม่ได้รับอนุญาต ผลจากการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์ พบว่า กรณี การจัดทำรายงานประจำเดือน (แบบ บจ.9) และ รายงานประจำปี (แบบ บจ.10) ไม่เป็นไปตาม พ.ร.บ.วัตถุออกฤทธิ์ฯ ร้อยละ 96.4 ดำเนินการบังคับใช้กฎหมาย ใช้มาตรการตักเตือนสูงที่สุดคิด เป็นร้อยละ 92.6 รองลงมาคือเปรียบเทียบปรับ คิดเป็น ร้อยละ 37.0 ทั้งนี้ยังไม่พบการดำเนินการแจ้งสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา “ระงับการขายวัตถุออกฤทธิ์ในประเภท 2 3 และ 4”

กรณี การครอบครองวัตถุออกฤทธิ์ในประเภท 2 3 และ 4 ปริมาณเกินที่กฎหมายกำหนด ร้อยละ 92.2 มีการดำเนินการการบังคับใช้กฎหมาย ใช้มาตรการตักเตือนสูงที่สุดคิดเป็นร้อยละ 82.7 รองลงมา คือเปรียบเทียบปรับคิดเป็น ร้อยละ 21.2 ยังไม่พบการดำเนินการแจ้งสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา “ระงับการขายวัตถุออกฤทธิ์ในประเภท 2 3 และ 4”

กรณี การครอบครองวัตถุออกฤทธิ์โดยไม่ได้รับอนุญาตฯ ร้อยละ 91.1 ดำเนินการกับผู้ฝ่าฝืน ใช้มาตรการตักเตือนผู้กระทำความผิดคิดเป็นร้อยละ 78.8 รองลงมาได้แก่ การแจ้งความดำเนินคดีคิดเป็นร้อยละ 34.6 การดำเนินการน้อยที่สุด คือ การแจ้งสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา “เพื่อพักใช้ใบอนุญาต หรือเพิกถอนใบอนุญาต” คิดเป็นร้อยละ 13.5 มีรายละเอียดดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 การดำเนินการเมื่อพบการกระทำผิด (n = 56)

การบังคับใช้กฎหมาย	ดำเนินการ	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. การจัดทำรายงานประจำเดือน (แบบ บจ.9) และ รายงานประจำปี (แบบ บจ.10) ไม่เป็นไป ตาม พ.ร.บ. วัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ. 2518	54	96.4
- ตักเตือน	50	92.6
- เปรียบเทียบปรับ	20	37.0
- แจ้งความดำเนินคดี	4	7.4
- แจ้งสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา “เพื่อพักใช้ใบอนุญาต หรือเพิกถอนใบอนุญาต”	1	1.8
- แจ้งสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา “เป็นข้อมูลในการพิจารณาดำเนินการต่อไป”	7	13
2. การครอบครองวัตถุออกฤทธิ์ในประเภท 3 และ 4 ปริมาณเกินที่กฎหมายกำหนด	52	92.9
- ตักเตือน	43	82.7
- เปรียบเทียบปรับ	11	21.2
- แจ้งความดำเนินคดี	5	9.6
- แจ้งสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา “เพื่อพักใช้ใบอนุญาต หรือเพิกถอนใบอนุญาต”	3	5.8
- แจ้งสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา “เป็นข้อมูลในการพิจารณาดำเนินการต่อไป”	7	13.8
- แจ้งสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา “เป็นข้อมูลในการพิจารณาดำเนินการต่อไป”	9	17.3
- แจ้งสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา “ระงับการขายวัตถุออกฤทธิ์ในประเภท 2 3 และ 4”	7	13.5
3. การครอบครองวัตถุออกฤทธิ์โดยไม่ได้รับอนุญาต	51	91.1
- ตักเตือน	41	78.8
- เปรียบเทียบปรับ	15	28.8
- แจ้งความดำเนินคดี	18	34.6
- แจ้งสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา “เพื่อพักใช้ใบอนุญาต หรือเพิกถอนใบอนุญาต”	7	13.5
- แจ้งสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา “เป็นข้อมูลในการพิจารณาดำเนินการต่อไป”	9	17.3
- แจ้งสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา “ระงับการขายวัตถุออกฤทธิ์ในประเภท 2 3 และ 4”	7	13.5

หมายเหตุ พนักงานเจ้าหน้าที่สามารถเลือกการบังคับใช้กฎหมายได้มากกว่า 1 วิธี

ผลจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง สรุปได้ว่า เมื่อพบการกระทำความผิดที่เกิดจากรายงานประจำเดือน (แบบ บจ.9) หรือ รายงานประจำปี (แบบ บจ.10) ไม่เป็นไปตาม พ.ร.บ.วัตถุออกฤทธิ์ฯ การครอบครองวัตถุออกฤทธิ์เกินปริมาณที่กฎหมายกำหนด พนักงานเจ้าหน้าที่ให้คำแนะนำ ดักเตือน เพื่อให้แพทย์ดำเนินการให้ถูกต้องตามกฎหมาย โดยเห็นว่าความผิดดังกล่าวเป็นความผิดเพียงเล็กน้อย ผู้ที่กระทำความผิดเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ในการสั่งจ่ายยาวัตถุออกฤทธิ์ หากดำเนินการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด อาจเป็นการกระทำที่เกินกว่าเหตุ ทั้งนี้จะดำเนินคดีต่อเมื่อพบการครอบครองวัตถุออกฤทธิ์โดยไม่ได้รับอนุญาต ที่วัตถุออกฤทธิ์ของกลางมีปริมาณมาก ผู้ฝ่าฝืนมีประวัติการกระทำความผิดเกี่ยวกับวัตถุออกฤทธิ์

ที่มา : www.joegiacalone.net

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

การบังคับใช้กฎหมายของพนักงานเจ้าหน้าที่ ตาม พ.ร.บ.วัตถุออกฤทธิ์ฯ ในส่วนภูมิภาค พบว่า เมื่อพบการกระทำความผิดได้แก่ รายงานประจำเดือน (แบบ บจ.9) และ รายงานประจำปี (แบบ บจ.10) ไม่เป็นไปตาม พ.ร.บ.วัตถุออกฤทธิ์ฯ หรือ การครอบครองวัตถุออกฤทธิ์ในประเภท 3 และ 4 ปริมาณเกินที่กฎหมายกำหนด หรือการครอบครองวัตถุออกฤทธิ์โดยไม่ได้รับอนุญาต จะใช้มาตรการดักเตือนชี้แจงข้อกฎหมายเพื่อให้ผู้รับอนุญาตให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามกฎหมาย แต่ความผิดดังกล่าว ตามมาตรา 87 ซึ่งกำหนดให้ผู้รับอนุญาตต้องจัดให้มีการทำบัญชีรับจ่ายวัตถุออกฤทธิ์ และเสนอรายงานให้เลขาธิการทราบเป็นรายเดือนและรายปี หากฝ่าฝืน มีความผิดตามมาตรา 113 ต้องระวางโทษปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือความผิดเกี่ยวกับการครอบครองวัตถุออกฤทธิ์ในประเภท 3 หรือประเภท 4 โดยไม่ได้รับอนุญาต ตามมาตรา 62 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปีหรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ จะเห็นว่าการบังคับใช้กฎหมายของพนักงานเจ้าหน้าที่ในส่วนภูมิภาคไม่เคร่งครัดตามที่กฎหมายกำหนด นอกจากนี้การดักเตือน มิใช่มาตรการทางกฎหมายแต่เป็นมาตรการทางนโยบายมากกว่า มาตรการทางกฎหมายมีแต่การจำคุกและ เปรียบเทียบปรับ ส่วนมาตรการพักใช้หรือเพิกถอนใบอนุญาตเป็นมาตรการทางปกครอง

ที่มา : <http://mcot-web.mcot.net/fm965/site/content?id=50bc1be6150ba0f06a000005#.VpYUJLaLQdU>

ที่มา : <http://www.shutterstock.com/th/video/clip-4546508-stock-footage-bottle-of-lorazepam-generic-name-of-psychotropic-medication.html>

ข้อเสนอแนะ

1. สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ควรกำหนดนโยบายการดำเนินการเกี่ยวกับปฏิบัติงานของพนักงานเจ้าหน้าที่ตาม พ.ร.บ.วัตถุออกฤทธิ์ฯ การบังคับใช้กฎหมายเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคหลังผลิตภัณฑ์วัตถุออกฤทธิ์สู่ตลาด ให้มีความชัดเจน เพื่อให้การปฏิบัติงานและการบังคับใช้กฎหมายในงานคุ้มครองผู้บริโภคด้านผลิตภัณฑ์วัตถุออกฤทธิ์เป็นไปในแนวทางเดียวกัน โดยการจัดประชุมมอบนโยบายกับผู้บริหารในทุกระดับของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด ได้รับทราบและเข้าใจในการปฏิบัติงาน ทั้งนี้ก่อนการมอบนโยบายสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ต้องทราบถึงข้อจำกัด บริบทและวัฒนธรรมในแต่ละจังหวัด เพื่อให้นโยบายการบังคับใช้กฎหมายที่มอบไปแล้วนั้นสามารถปฏิบัติจริง มีประสิทธิภาพในการคุ้มครองผู้บริโภค
2. สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ควรจัดอบรมให้ความรู้ด้านกฎหมาย และขั้นตอนการบังคับใช้กฎหมาย เพื่อคุ้มครองผู้บริโภคหลังผลิตภัณฑ์วัตถุออกฤทธิ์สู่ตลาด เช่น การตรวจสอบเฝ้าระวัง และการดำเนินการต่อผู้กระทำการฝ่าฝืนกฎหมาย ให้กับพนักงานเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้พนักงานเจ้าหน้าที่ได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ต่างๆ ที่พบในจังหวัด เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการปฏิบัติงาน และการเฝ้าระวังเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์วัตถุออกฤทธิ์
3. สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ควรจัดตั้งหน่วยเฉพาะกิจ เพื่อสนับสนุนการดำเนินการบังคับใช้กฎหมาย ในกรณีที่ทางสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดไม่สามารถดำเนินการได้ และร้องขอให้ทางส่วนกลางลงมาช่วยตรวจสอบดำเนินคดี
4. สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด ควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อพิจารณาดำเนินคดีกับผู้กระทำการฝ่าฝืนกฎหมาย พระราชบัญญัติวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ.2518 และจัดทำเกณฑ์การบังคับใช้กฎหมาย การเปรียบเทียบปรับ การพิจารณาพักใช้หรือเพิกถอนใบอนุญาตฯ ต่อผู้กระทำการฝ่าฝืนกฎหมายในระดับจังหวัด ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ เกิดความมั่นใจในการปฏิบัติหน้าที่

ที่มา : ภญ.เอกอุษณีย์ วิชา

ที่มา : <http://www.businessthaicenter.com/wp-content/uploads/2015/11/777184.jpg>

เอกสารอ้างอิง

1. กองควบคุมวัตถุเสพติด สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา. โครงการเครือข่ายการติดตาม ตรวจสอบและเฝ้าระวัง เกี่ยวกับวัตถุเสพติดและสารตั้งต้น. เอกสารประกอบการประชุม, 2556.
2. กองควบคุมวัตถุเสพติด สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา. รายงานผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการคุ้มครองผู้บริโภคด้านผลิตภัณฑ์สุขภาพ. เอกสารกองควบคุมวัตถุเสพติด, ตุลาคม 2550-2557.
3. กองส่งเสริมงานคุ้มครองผู้บริโภค ด้านผลิตภัณฑ์สุขภาพในส่วนภูมิภาคและท้องถิ่น สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา. คู่มือคุ้มครองผู้บริโภคด้านผลิตภัณฑ์สุขภาพ. 2546.
4. กลุ่มนิติการ สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา. หลักและวิธีที่ควรปฏิบัติตามกฎหมายของพนักงานตาม กฎหมายอาหารและยา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, 2540.
5. พิธีธ ชาติพิบูล. “ปัจจัยที่มีผลต่อการบังคับใช้กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคด้านสาธารณสุขในจังหวัดสมุทรปราการ.”: วารสารสมาคมเภสัชกรรมชุมชน ประเทศไทย. กันยายน 2547. (อึดสำเนา).
6. วชิระ อำพนธ์. การศึกษามาตรการการแก้ไขปัญหา การใช้วัตถุออกฤทธิ์กลุ่มเบนโซไดอะซีนในสันทนาการที่ผิด. วารสารอาหารและยา, พฤษภาคม – สิงหาคม 2556.
7. สิริลักษณ์ มังกรอัสกุล. “การวิเคราะห์นโยบายและการปฏิบัติงานคุ้มครองผู้บริโภคด้านอาหารและยา.”: วิทยานิพนธ์สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2547. (อึดสำเนา)
8. เอกพจน์ จรัสแผ้ว. การบังคับใช้กฎหมายเพื่อควบคุมการกระจายยาเสพติดรายตัว ตามพระราชบัญญัติ พ.ศ.2510. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (สาธารณสุขศาสตร์) สาขาวิชาเอกบริหารกฎหมายการแพทย์และสาธารณสุข บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหิดล, 2553.
9. Hongsamoot Duangtip. “Pharmacy regulation in Thailand: role and reflections of inspectors. Thesis Degree of Docterate in Public Health”. London School of Hygeine and Tropical Medicine. University of London, 2002. (copy)
10. Lee KK, Chan TY, Chan AW, Lau GS, Critchley JA. Use and abuse of benzodiazepines in Hong Kong 1990 – 1993. The impact of regulatory changes. [Online] 1995. [Cited 2013, January 28]; Available form: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/8523479>.
11. World Health Organization. (1996). Rational Use of Benzodiazepines. [Online] 1996. [Cited 2012, November 28]; Available form: <http://ww.apps.who.int/medicinedocs/documents/s19181en/s19181en.pdf>

